GOSPODĂRIA DE PESCAR DIN MAHMUDIA (JUDEȚUL TULCEA). TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN ORGANIZAREA INTERIORULUI (PERIOADA 1920—1945)

Anca Fleșeru

Prezenta lucrare pune în discuție mutațiile pe care le-a suferit interiorul locuinței de pescar din Mahmudia în perioada interbelică. Transformările sînt atît de ordinul funcționalului, cît și de cel al esteticii decorative, mutații generate de un reviriment economic-comercial, dezvoltat într-un mediu social specific, în perioada anilor 1920—1945, într-un cadru arhitectonic dat. Studiul vizează în exclusivitate, gospodăria de pescar lipovean (materializat practic prin organizarea interiorului în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului) aria de studiu necuprinzînd și restul populației din Mahmudia interbelică: români, bulgari, turci, tătari, evrei, armeni, greci, Mahmudia fiind vatra unui larg evantai de comunități etnice stabilite într-o lungă perioadă de timp pe fertilul pămînt al portului faimoasei Vicine bizantine.[1]

În studiul interiorului s-a luat în considerare factorul istoric și cel social economic care au generat modul de conviețuire și interferență culturală a grupurilor etnice în cadrul comunității locale, fără a fi neglijat, însă, aspectul mediului geografic care a jucat un rol important în precizarea caracterului economic al așezării, impunînd nu numai o anumită ocupație locuitorilor, dar și o anumită structură satului, gospodăriilor și, implicit, locuinței.

Pentru populația lipoveană, populație de origine rusă refugiată din părțile Moscovei după reformele religioase ale lui Nicon (sec. XVII)[2] și sta-

[1] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, Editura științifică, 1957, paginile 172—173

[2] Melchisedek, Episcop Dunăre de Jos, *Lipovenismulu adică schismaticii sau rascolnicii și ereticii ruseșci*, Bucureșci, Imprimeria națională, 1871, pag. 547

DAS FISCHERGEHÖFT AUS MAHMUDIA (KREIS TULCEA). ÜBERLIEFERUNG UND NEUERUNG IN DER WOHNUNGSEINRICHTUNG (ZEITRAUM 1920—1945)

Anca Fleșeru

Die vorliegende Studie sucht die Wandlungen zu erläutern, die die Fischerwohnung aus Mahmudia zwischen den zwei Weltkriegen verzeichnete. Dabei handelt es sich um Veränderungen in funktioneller, wie auch ästhetischer Hinsicht, als Folge eines wirtschaftlich-komerziellen Aufschwungs, der sich im Zeitraum 1920—1945, in einem gegebenem baulichen Rahmen, innerhalb eines spezifischen Sozialmilieus abspielte. Die Untersuchung gilt ausschließlich dem lipovenischen Fischergehöft (verstofflicht durch die Einrichtung des ins Museum bäuerlicher Technik aus dem Jungen Wald bei Sibiu überführten Wohnhauses), ohne die Vertreter der übrigen Bevölkerung der betreffenden Ortschaft zu berücksichtigen, die diese im erwähnten Zeitraum bewohnten, d.h.: Rumänen, Bulgaren, Türken, Tataren, Juden, Armenier, Griechen, besaß Mahmudia doch ein weitaufgefächertes Bevölkerungsprofil, zusammengesetzt aus ethnischen Gemeinschaften, die sich hier im Laufe der Zeit auf dem ertragreichen Boden des byzantinischen Vicina[1] niederließen.

Die Studie berücksichtigte den historischen, bzw. den sozial-wirtschaftlichen Faktor, die gemeinsam die Art des Zusammenlebens und der Kulturienterferenz aller ethnischen Gruppen im Rahmen der Ortsgemeinschaft zeitigten, ohne die wichtige Rolle außer Acht zu lassen die der geographischen Umwelt beim Modellieren des Wirtschaftsprofils der Siedlung zufiel, die nicht nur eine gewisse Beschäftigung der Bewohner, sondern auch eine gewisse Dorfstruktur, bzw. Hofanlage und damit eine entsprechende Wohnungseinteilung mit sich brachte.

Für die Lipovenerbevölkerung, Russen, die aus der Gegend von Moskau, nach den Religionsreformen Nikons (XVII. Jh.)[2] hierher auswanderte

[1] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Bukarest, Editura științifică, 1957, S. 172—173

[2] Melchisedek, Episcop. Dunăre de Jos, *Lipovenismulu adică schismaticii sau rascolnicii și ereticii ruseșci*, Bukarest, Imprimeria națională, 1871, S. 547

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

bilite la poalele celor cinci coline de pe malul drept al braţului Sf. Gheorghe în sec. XIX, meleagurile Dobrogei au devenit pămînturile mult căutate de aceştia timp de două secole.

Situaţia politică favorabilă (imperiul Otoman care stăpînea în această perioadă Dobrogea exercita o influenţă slabă în aceste părţi, lăsînd mînă liberă, atît sub aspect religios cît şi economico-administrativ populaţiei nou venite în aceste ţinuturi), marea bogăţie de peşte şi vînat, pămînturile întinse, bogate în cernoziom au atras pe lîngă lipoveni, colonişti nemţi, fugari ucrainieni, care au găsit pe aceste meleaguri o populaţie relativ rară de ţărani-pescari şi oieri români, alături de bulgari, turci, tătari. Prezenţa în zonă a unei populaţii stabile de agricultori români şi bulgari, avantajele de natură economică pe care le oferă pescuitul şi comerţul cu peşte, creşterea animalelor în bălţile ei, au constituit factori care au determinat, prin efectul diviziunii muncii în cadrul unei comunităţi multinaţionale, trecerea lipovenilor de la o ocupaţie agrară, la pescuit (nu acelaşi lucru s-a întîmplat în satele lipoveneşti unde a existat o colonizare masivă de lipoveni, fără amestec cu alte naţionalităţi, ca Jurilovca şi Sarichioi, şi unde cultivarea pămîntului s-a păstrat ca ocupaţie de bază, îmbinîndu-se cu pescuitul).

Întreaga perioadă a anului, bărbaţii lipoveni din Mahmudia erau la pescuit. Cîteodată, deplasările lor pe braţele Dunării, pînă la vărsarea în Mare, durau cîteva săptămîni. Peştele recoltat îl vindeau la cele mai apropiate cherhanale (antreprize comerciale care se dezvoltă vertiginos încă din primii ani ai secolului XX). Pe lîngă comerţul cu peşte, lipovenii făceau un comerţ prosper şi cu animale (vite, porci), mai ales după primul război mondial, cînd comerţul burghez, înfloritor în România postbelică, îşi întinde tentaculele şi în această zonă. Numărul animalelor care creşteau într-o stare de semisălbăticie în bălţi (în prima jumătate a secolului XX), diferă de la o familie la alta variind între 20—60 de animale (vite, porci îndeosebi). În bălţile Mahmudiei erau doar simple îngrăduri (ţarcuri) unde veneau animalele seara pentru a li se da de mîncare, sau să fie mulse. Casa din vatra satului este singura locuinţă pentru familia pescarului din Mahmudia.

Dacă profilul ocupaţional al pescarului conferă gospodăriei trăsături distincte, în ceea ce priveşte locuinţa, organizarea ei, un rol decisiv îl au femeile. Lipovencele, în absenţa soţilor plecaţi la pescuit, au fost nevoite să preia, în totalitate, activitatea din gospodărie. În perioada de vară ele lipesc case, construiesc sobe şi cuptoare, au în grija lor animalele din gospodărie şi din baltă, împletesc cu igliţa plase noi de pescuit sau le repară pe

und sich im XIX. Jh. am Fuße der fünf Hügel, rechts des Sf. Gheorghearms niederließ, wurden die Landstriche der Dobrudscha zur zwei Jahrhunderte hindurch gesuchten Heimat.

Die günstige politische Lage (das osmanische Imperium, das dazumal die Dobrudscha beherrschte, übte in diesen Gebieten einen unerheblichen Einfluß aus und ließ der neueingetroffenen Bevölkerung in religiösem, wie wirtschaftlich-verwaltungsmäßigem Sinne freie Hand), die beachtliche Fülle von Jagdwild und Fisch, das aus Schwarzerdeböden bestehende ausgedehnte Ackerland lockten hierher deutsche Kolonisten, ukrainische Flüchtlinge, die in diesen Landstrichen auf eine verhältnismäßig schüttere Ackerbauern-, Fischer- und Schafhalterbevölkerung stießen, die aus Rumänen, aber auch aus Bulgaren und Tataren bestand. Die Gegenwart einer seßhaften rumänischen und bulgarischen Ackerbauerbevölkerung, die wirtschaftlichen Vorteile, die der Fischfang und — handel, bzw. die Viehhaltung im Überschwemmungsgebiet der Donau bot, bildeten Faktoren, die, aufgrund der Arbeitsteilung innerhalb der vielnationalen Gemeinschaft, die Lipovener dazu veranlaßten von der Landwirtschaft auf den Fischfang umzusatteln. (Nicht das Gleiche gilt für die Lipovenerdörfer, in denen wir es mit einer massiven Kolonisierung, ohne Auftreten anderer Nationalitäten zu tun haben, wie etwa Jurilovca und Sarichioi, wo sich der Ackerbau als Grundbeschäftigung erhielt, zu dem sich der Fischfang als Nebenbeschäftigung gesellte.)

Das ganze Jahr über befanden sich die Männer beim Fischfang. Nicht selten führten ihre Fischzüge auf den Deltaarmen bis hinunter an die Mündung ins Meer und währten viele Wochen. Der erlangte Fischertrag wurde an die nächstgelegene Sammelstelle, „Kerhane" verkauft (Handelsunternehmen, die sich bereits seit der Jahrhundertwende hier entfalteten). Neben dem Fischhandel betrieben die Lipovener einen ertragreichen Viehhandel (Rinder, Schweine), vor allem nach dem ersten Weltkrieg, als der im Nachkriegsrumänien blühende bürgerliche Handel seine Fangarme auch in diese Gebiete ausstreckte. Die Anzahl der Rinder und vor allem der Schweine, die man (in der ersten Hälfte des XX. Jh.) im Überschwemmungsgebiet in halbwildem Zustand hielt, schwankte von Familie zu Familie zwischen 20 und 60 Tieren. Auf diesen Weiden gab es einfache Hürden, bei denen sich das Vieh abends einfand, um gefüttert oder gemolken zu werden. Das im Weichbild der Siedlung gelegene Haus bildete also die einzige Wohnung für die Familie des Fischers aus Mahmudia.

Während das Beschäftigungsprofil des Fischers dem Anwesen als solchem besondere Merkmale aufprägt, kommt, was die Wohnung, bzw. deren Einrichtung angeht, der Frau eine vorrangige Rolle zu. Die Fischersfrauen waren genötigt in Abwesenheit der zum Fischfang ausgezogenen Männer die Arbeit in der Wirtschaft in ihrer Gesamtheit zu übernehmen. Während des Sommers setzten sie die Hauswände instand, bauten Heiz- und Backöfen, besorgten das im Gehöft oder auf der Weide befindliche Vieh, fertigten mit der Netznadel neue

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

cele rupte. Deşi Dobrogea este o regiune propice pentru creşterea oilor, existînd mari turme de oi în această zonă, lipovencele nu s-au ocupat cu torsul şi ţesutul lînii în această zonă, astfel că nimeni nu-şi aminteşte să fii văzut un război de ţesut într-o casă lipovenească. Ţesăturile de lînă pe care le au în casă, lipovencele le cumpărau sau de la Tulcea, sau, mai adesea, de la româncele şi bulgăroaicele din Mahmudia şi Beştepe: restul textilelor necesare interiorului sau îmbrăcămintii erau cumpărate din comerţ. Rămînînd lungi perioade de timp singure, lipovencele au dobîndit multă personalitate, manifestînd dorinţa permanentă de a conduce toate acţiunile, atît din cadrul gospodăriei, cît şi în cel al comunităţii.

Perioada anilor 1920—1950 este o perioadă de largă prosperitate economică pentru pescari, lucru ce s-a reflectat în mutaţiile ce au avut loc în cadrul gospodăriei; aceasta păstrează totuşi o serie de elemente tradiţionale ce pornesc de la materialele de construcţie, planul şi elevaţia casei şi merg pînă la sistemele de încălzit, categorii de mobilier şi obiecte de cult.

Ocupaţia principală a lipovenilor fiind pescuitul, ei au nevoie de curţi mari cu acareturi pentru vite, sau pentru înmagazinarea unei recolte bogate agricole. Gospodăria lipovenească din Mahmudia, are acareturile dispuse, în majoritatea cazurilor, în prelungirea casei. Casa, aşezată cu latura îngustă spre stradă, cuprinde, în majoritatea cazurilor, patru încăperi: trei camere de locuit şi o magazie în care se păstrează uneltele de pescuit. Dispunerea magaziei de unelte în imediata apropiere a casei (în unele cazuri, ca şi în Muzeul Tehnicii Populare, face corp comun cu aceasta) este o consecinţă, transpusă planimetric, a importanţei dată de gospodar ocupaţiei sale de bază, pescuitul. Curtea, redusă ca dimensiuni (în raport cu a satelor vecine de agricultori) este împărţită în două sau trei părţi, în raport cu activitatea ce se desfăşoară în ele. Prima dintre ele este destinată omului şi cuprinde casa, magazia de unelte pescăreşti, baia neagră (un fel de saună, amenajată într-o clădire aparte, utilizată de familia pescarului, cel puţin odată pe săptămînă) şi cuptorul de pîine. Cea de-a doua curte este destinată animalelor, avînd drept construcţii grajdul („dam"-ul) şi coteţul de păsări („curnic"-ul). În spatele acesteia este grădina în care se cultivau legumele necesare gospodăriei.

În perioada interbelică, ca material de construcţie, în satele de pescari, s-a preferat chirpicul (cărămizi mari din argilă amestecată cu paie şi balegă de cal, uscate la soare), pereţii din ciamur (amestec de lut, balegă şi paie, turnat în cofrajele pereţilor), fiind din ce în ce mai rar utilizaţi. Zidurile de chirpici se sprijină pe o fundaţie şi un

Netze an, oder setzten die alten, beschädigten instand. Doch, obgleich die Dobrudscha sich als Landstrich für die Schafhaltung ausgesprochen eignet, und man hier große Herden hielt, beschäftigten sich die Lipovenerfrauen dieses Gebiets weder mit dem Spinnen, noch mit dem Weben der Wolle, sodaß sich niemand dessen erinnert, je in einem Lipovenerhaus einen Webstuhl gesehen zu haben. Die im Haus benutzten Wollgewebe erwarb man vielmehr, entweder in Tulcea oder von Rumäninnen oder Bulgarinnen aus Mahmudia oder Beştepe, wogegen der übrige Textilienbedarf ebenfalls durch Kauf gedeckt wurde. Dadurch, daß die Lipovenerfrauen sehr lange Zeitspannen allein blieb, erlangte sie, vom Trachten beseelt, sowohl in der Wirtschaft, doch auch in der Gemeinschaft, die Zügel zu führen, eine ausgeprägte Persönlichkeit.

Der Zeitraum 1920—1950 bildet für die Fischer eine Periode wirtschaftlichen Wohlstands, eine Tatsache, die sich in den im Rahmen des Anwesens zustandekommenden Wandlungen niederschlägt; dabei bewahrt dieses immerhin eine Reihe überlieferter Elemente, die vom Baustoff, dem Grund- und Aufriß des Hauses ausgehen und bis zu den Heizanlagen, dem Mobiliar und den Kultgegenständen reichen.

Da der Fischfang die Hauptbeschäftigung der Lipovener bildet, bedürfen sie keiner weiten Höfe und Stallungen oder Speicher zum Lagern reicher Ernten. Vielmehr erweisen sich die Wirtschaftsgebäude des Gehöfts von Mahmudia meist als eine Verlängerung des Wohnhauses, dessen Schmalseite der Straße zugekehrt ist und das meist vier Räume umfaßt und zwar: drei Stuben und einen Abstellraum für Fischereigerät. Der Standort dieses Lagerraums, in unmittelbarer Nähe des Wohnhauses, (in gewissen Fällen, wie auch im Museum bäuerlicher Technik bildet es ein Teil dessen), ist eine, auch im Hausgrundriß verstofflichte, Auswirkung der Bedeutung, die der Hauswirt der Fischerei als Grundbeschäftigung beimißt. Der an und für sich kleine Hof (verglichen mit denen der benachbarten Ackerbauerdörfer) weist, den darin ausgeübten Tätigkeiten entsprechend, eine Unterteilung in zwei oder drei Abschnitte auf. Der erste derselben ist für den Menschen bestimmt, und umfaßt das Wohnhaus, den Geräteabstellraum, das „schwarze" Bad (das, in einem getrennt stehenden Bau untergebracht und zumindest einmal wöchentlich von der Familie des Fischers benutzt, eine Art Sauna bildet) und den Backofen. Der zweite Hof beherbergt das Vieh und umfaßt als Gebäude den Stall („Dam") und den Hühnerstall („Kurnik"). Dahinter findet sich der Garten, in dem man das in der Wirtschaft benötigte Gemüse zieht.

In der Zwischenkriegszeit benutzte man in den Fischerdörfern als Baustoff Luftziegel (große, aus Lehm mit Stroh- und Dungbeimengung geformte und an der Sonne getrocknete Bauklötze), wobei man den Strohlehm („ciamur" — ein ähnliches Gemisch wie das obige, das jedoch in Verschalungen gegossen wird) immer mehr aufläßt. Die Mauern ruhen auf einer mit Lehm gebundenen Steingrundmauer und einem gleichartigen niedrigen Sockel[3].

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

soclu redus de piatră zidit cu lut.[3] Tencuitul se face cu mortar de pămînt amestecat cu pleavă sau paie tocate, peste care se dă un „tinci" din argilă amestecată cu bălegar, uneori și cu puțin var. Văruiala se face lăsînd anume suprafețe în culoarea tinciului (mai ales la soclu). Tavanele se fac în mod obișnuit din grinzi de lemn peste care se bat scînduri și se așterne un strat de ciamur. Ca învelitoare s-a folosit, la casele lipovenești, în exclusivitate, stuful, bogăție naturală a bălților Dunării, acoperirea făcîndu-se fie „rusește" (snopii de trestie sînt puși în lungimea lor, fără ca trestia să fie bătută și scurtată), fie „nemțește" (capetele snopilor sînt tăiate și bătute pe acoperiș, la o anumită dimensiune), tehnică care în perioada interbelică concură din ce în ce mai mult acoperișul rusesc.

În raport cu alte localități lipovenești (Sarichioi, Jurilovca), condiționată de un ritm specific care ține de sfera vieții sociale și economice, arhitectura Mahmudiei își păstrează simplitatea și grația, continuînd linia tradiționalistă. În perioada interbelică la Jurilovca și Sarichioi apar o serie de artificii în arhitectura locuinței, traforuri complicate ce încadrează ferestrele, ușile, pridvorul ca și timpanul casei. La unele locuințe din Sarichioi, monocromia albului de var este întreruptă, pe lîngă albastru devenit tradițional odată cu începutul secolului XX, prin pictarea fațadelor cu încă două-trei culori complementare, verde sau vișiniu, ce le conferă acestora o somptuozitate aparte. Pridvorul caselor din Mahmudia este strîmt, puțin înălțat și deschis, cu stîlpii drepți și neornamentați. Apariția pe piață a albastrului de ulei (în diverse nuanțe de la gri șters la bleu-ciel intens), în perioada anilor '30, a dus la integrarea acestei culori în albul tradițional al caselor și încăperilor.

Intrarea în locuința de pescar din Mahmudia se face pe la mijlocul laturei lungi a casei, traversînd prispa deschisă, prin „sală" — echivalentul tindei caselor românești. Această sală, luminată de două ferestre înguste ce încadrează ușa, este încăperea de tranzit spre cele două camere de locuit dispuse simetric, de o parte și de alta a sălii. Exceptînd încăperea din față care are geamuri dispuse și pe peretele dinspre stradă, toate celelalte geamuri ale casei sînt orientate spre interiorul curții.[3]

O notă dominantă în cadrul interiorului o deține sistemul de încălzire al locuinței, care, în perioada anilor '20 este supus schimbărilor înnoitoare ce intervin în locuința pescarului. Lipsa unui material abundent de combustie și nevoia păstrării curățeniei în cameră, a generat apariția unui sistem economicos de încălzire a încăperilor: gurile de foc pentru încălzirea camerelor erau în sală, beneficiind astfel, două încăperi de o singură gură de foc. La început, cuptorul („pecika") a fost unica

[3] Grigore, Ionescu, *Arhitectura populară în România*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 67—69.

Als Bewurf dient ein Lehmbrei mit Häcksel- oder Spreubeimengung, und darüber trägt man einen Verputz („tinci") auf, der aus mit Dung und gelegentlich Kalk vermengtem Lehm besteht. Getüncht wird das Haus nur stellenweise, d.h. der Sockel etwa behält die Farbe des Verputzes. Die Decken bestehen aus Balken, die man mit Brettern verkleidet, die ihrerseits mit einem Strohlehmverputz überzogen werden. Als Dacheindeckung benutzte man bei den Lipovenischen Häusern ausschließlich das in der Donauniederung reich vorhandene Schilfrohr, wobei man auf „russische" Art (bei der die Rohrgarben in ihrer ganzen Länge auf das Dach gelegt werden) oder auf „deutsche" deckt (bei der man die Garbenenden zustutzt und die Garben in entsprechender Länge aufnagelt, wobei das letztgenannte Verfahren in der Zwischenkriegszeit immer mehr an Boden gewann.

Verglichen mit anderen Lipovenersiedlungen (Sarichioi, Jurilovca) bewahrt der Hausbau von Mahmudia, durch einen, dem Sozial- und Wirtschaftsbereich verbundenen spezifischen Rhytmus, seine Einfachheit und Grazie, indem er der traditionalistischen Richtung folgt. (In der Zwischenkriegszeit treten in Jurilovca und Sarichioi im Wohnhausbau gewisse erkünstelte Aspekte auf, wie etwa mit Schweifsägearbeit verzierte Einfassungen, die Fenster, Türen, den Flurgang und das Giebelfeld zieren. Desgleichen begegnet man neben dem monotonen Weiß, dem um die Jahrhundertwende aufkommenden Blau und einer Reihe anderer Farben, wie Grün oder Weichselrot, die den Häusern eine etwas prächtige Note verleihen.) Der Laubengang der Häuser aus Mahmudia ist schmal, wenig erhöht und offen, und die Traufe tragen gerade, unverzierte Säulen. Das Auftreten blauer Ölfarbe (in verschiedenen Tönungen von mattem Grau bis zu leuchtendem Himmelblau) in den dreißigen Jahren bewirkte eine Bereicherung der Farbpalette, indem man dem überlieferten Weiß der Häuser und Räume derartige Farbtöne hinzufügte.

Der Hauseingang liegt etwa in der Mitte der dem Hof zugekehrten Längsseite des Gebäudes, und man gelangt durch den offenen Laubengang zunächst in den „Saal" (der dem Flur — „tindă" — der rumänischen Häuser entspricht). Letzterer, den zwei schmale, seitlich der Türe angebrachte Fenster erhellen, vermittelt den Zugang zu den zwei, links und rechts davon symmetrisch angeordneten Stuben. Vom Gassenzimmer abgesehen, das auch in der Giebelwand Fenster aufweist, sind alle übrigen Fenster gegen den Hof gerichtet.[3]

Die Stuben selbst beherrscht das Heizsystem, das in den Zwanziger Jahren gewisse Neuerungen erfährt, die die Fischerwohnungen verändern sollen. Das Fehlen ausreichenden Brennstoffs und das Bedürfnis die Stuben reinzuhalten zeitigte eine wirtschaftliche Beheizung der Räume: d.h. die Feueröffnungen der Öfen fanden sich im Flur, sodaß zwei Räume einer einzigen Feueröffnung bedurften. Zunächst bildete der Backofen („Petschika") den

[3] Grigore, Ionescu, *Arhitectura populară în România*, Bukarest, Editura Meridiane, 1971, S. 67—69

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

sobă a locuinţei, îndeplinind atît funcţia de încălzit cît şi pe cea de vatră de gătit (gura de foc, cu vatra în sală, pe cînd restul cuptorului este în cameră). Alături de cuptor (la încăperea din spate) sau de sine stătătoare (pentru încăperea din faţă) se dezvoltă soba oarbă („hruba"), care preia, prin profilurile încastrate în chirpici, şi funcţia decorativă, mascînd ochiului, cubul drept ce îmbracă bolta cuptorului din cameră. Platforma superioară a cuptorului devine, în perioada de iarnă, loc pentru dormit. Cuptorul şi soba oarbă sînt de obicei zugrăvite în alb.

Influenţe diverse şi „moda timpului" au drept rezultat modificarea unor piese tradiţionale, definitorii pînă la un moment dat pentru locuinţa lipovenească. Perioada primelor decenii ale secolului al XX-lea, precum şi perioada interbelică aduce „noutăţi" în construcţia sobelor lipoveneşti, nu numai în formă, dar şi ca funcţionalitate.[4] La începutul secolului nostru apare în sală plita („plitka"), o construcţie joasă (h. 25—35 cm) şi avînd gura de foc la nivelul pardoselii. Tot acum, în prelungirea plitei din sală, apare patul de lut încălzit — „lijanka" —, care se generalizează, devenind un element tipic pentru interiorul lipovenesc. Tot în această perioadă funcţiile sălii tinzînd să se transforme dintr-o încăpere destinată preparării hranei, într-o încăpere de locuit, se renunţă la cuptorul din casă ce-şi avea gura de foc în sală acesta, construindu-se în curte, uneori adăpostit sub un umbrar improvizat, alteori lăsat sub cerul liber. Astfel, cuptoarele din camere încep să dispară, preferîndu-se în locul lor sobe de mici dimensiuni, lucrate din chirpici, vopsite în culori de ulei (de obicei verde sau albastru), imitîndu-se în tencuială modelul cahlelor. Tot acum proliferează „moda" conductelor de aer cald; de la o singură gură de foc se încălzesc trei-patru încăperi. Perioada interbelică mentine în numeroase cazuri, cuptorul în casă şi lijanca în sală, fiind o perioadă de tranzit, în care simbioza dintre vechi şi nou dă o nota aparte interiorului. Camerele fiind mult degajate de suprafaţa vechilor sobe, spaţiul rămas liber începe să fie ocupat de un mobilier „de tip oraşenesc".

Prosperitatea economică de care se bucură pescarii în perioada interbelică, datorată unui comerţ ordonat, constant şi înfloritor cu peşte, dă posibilitatea unei păturii largi să cumpere mobilier strunjit, masiv, de factură orăşenească, lucrat în ateliere specializate, de la Tulcea, Galaţi, Brăila, sau Sulina.

Pînă în preajma primului război mondial, interiorul lipovenesc era sărac, comparativ cu interiorul celorlalte naţionalităţi şi cu ceea ce a devenit

[4] Hedwiga Ruşdea, *Raport asupra sistemelor de încălzit la locuinţa de pescar din Mahmudia*, 1978, mss., Arhiva Muzeului Brukenthal

einzigen Heizbehelf des Hauses und diente sowohl zum Heizen wie auch als Kochherd (die Befeuerungsöffnung und der Herd finden sich im Flur der Backofen dagegen in der Stube). Neben dem Backofen (in der rückwärtigen Stube) oder unabhängig davon (für die Vorderstube) entfaltet sich der blinde Ofen („Chruba"), der durch die in den Strohlehm eingefügten Profile auch eine dekorative Funktion übernimmt, indem diese den geradlinigen Würfel verbergen, der die Ofenkuppel beherbergt. Im Winter wandelt sich die obere Plattform des Backofens zur Schlafstatt. Backwie Heizofen sind üblicherweise weiß getüncht.

Verschiedene Einflüsse und „Zeitmoden" bewirkten die Veränderung gewisser, bis zu einem gewissen Zeitpunkt das Aussehen der lipovenischen Wohnung bestimmender, überlieferter Stücke. Die ersten Jahrzehnten des XX. Jahrhunderts und die Zwischenkriegszeit bringen „Neues" in die Bauweise der lipovenischen Öfen, nicht nur hinsichtlich der Form, sondern auch der Wirkungsweise[4]. So tritt um die Jahrhundertwende im Flur die „Plitka" auf, ein niedriger (h=25—35 cm) Kochherd mit ebenerdiger Feuerungsöffnung. Gleichzeitig verbreitet sich das heizbare Lehmbett — „Lishanka" — das sich bald verallgemeinern und damit zu einem typischen Element der lipovenischen Wohnung werden soll. Ebenfalls in dieser Periode macht auch der „Saal" eine Wandlung durch und zwar gestaltet er sich aus einer Art Küche zu einem Wohnraum. Demzufolge verzichtet man auf den Backofen, dessen Befeuerung aus dem Flur stattfand und verlegt diesen in den Hof, wo er durch ein improvisiertes Notdach geschützt wurde, meist aber ungedeckt blieb. Damit fanden aus Strohlehm errichtete kleinere Öfen ihren Eingang ins Haus, die einen Ölfarbanstrich erhielten (üblicherweise Grün oder Blau), wobei man im Verputz eine Kachelstruktur nachahmte. Ebenfalls in der gleichen Periode verbreiteten sich die Warmluftröhren, vermittels derer sich drei-vier Stuben von einer einzigen Feuerungsöffnung aus beheizen ließen. Die Zwischenkriegszeit bewahrt als Übergangsperiode, in der das Nebeneinanderbestehen von Alt und Neu der Wohnung eine besondere Note verleiht, in zahlreichen Fällen den Backofen im Hause und das heizbare Lehmbett im Flur. Den durch das Beseitigen der alten Öfen freiwerdenden Raum dagegen füllt allmählich „städtisches" Mobiliar aus.

Der wirtschaftliche Wohlstand, dessen sich die Fischer in der Zwischenkriegzeit, dank eines geordneten, ständigen und blühenden Fischhandels erfreuen, ermöglicht es einer weiten Bevölkerungsschicht, in spezialisierten Werkstätten von Tulcea, Galaţi, Brăila oder Sulina angefertigtes, massives gedrechseltes Mobiliar städtischer Herkunft zu erwerben.

Bis zum Vorabend des ersten Weltkrieges war die lipovenische Wohnung ärmlich, verglichen mit denen anderer Nationalitäten und vor allem da-

[4] Hedwiga Ruşdea, *Raport asupra sistemelor de încălzit la locuinţa de pescar din Mahmudia*, 1978, Manuskript, Archiv des Brukenthalmuseums

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

el în perioada interbelică. Patul, masa, banca (care pe lîngă utilitatea cotidiană are și o funcție ceremonială păstrată pînă în prezent — morții sînt culcați pe ea pînă ce sînt duși la groapă), suportul pentru icoane și lada de zestre au constituit singurul mobilier din cadrul locuinței. De multe ori patul consta din pari bătuți în pămînt peste care erau așezate scîndurile.

Pentru sală, încăperea de tranzit, bucătărie și gură de foc pentru cele două încăperi, există un mobilier sărac, utilitar, îmbogățirea lui variind în raport cu închiderea sau limitarea gurilor de foc care încălzesc celelalte două încăperi. Masa, scaunele, blidarul pentru căni și farfurii așezat pe perete au existat dintotdeauna în sală, ca și icoanele ce le întîlnim, de obicei pe peretele dinspre răsărit, sau, mai nou, pe fundul săliței, opus ușii de intrare. Odată cu schimbarea generațiilor, lada de zestre ce a aparținut generației anterioare, piesă păstrată cu grijă de gospodină, va fi așezată în sală, în cameră ajungînd lada nouă, a noii propietărese a casei. În locuința lipovenească se întîlnesc adesea un număr de două-trei astfel de lăzi. Pentru interiorul de veche tradiție, lada de zestre a constituit un obiect casnic cu o funcție decorativă și ceremonială bine definită, nelipsind din nici o gospodărie. Apariția mobilierului de tip orășenesc, în perioada interbelică, cu dulapuri și „scafuri" (bufete) are drept urmare preluarea tuturor textilelor în interiorul acestora, reducînd funcția lăzii de zestre la cea de piesă decorativă, ce explică și diversitatea ei în amplasare. În cadrul interiorului de tip nou ea nu mai are un loc fix (ultima generație, anii '60, a renunțat, dealtfel, la cumpărarea lăzii de zestre).

„Camera din față" sau camera părinților, sau camera curată (atunci cînd nu conviețuiesc două generații sub același acoperiș) este cel mai bogat mobilată. Pe peretele ce desparte camera de săliță se află cuptorul cu soba oarbă. Două bănci strunjite sînt așezate de-a lungul pereților, dinspre stradă și curte, iar pe colțul format de ele, sub icoane, masa cu două scaune. Oglinda mare, frumos ornamentată, așezată între cele două ferestre, dă o notă aparte, de destindere, încăperii. Lada de zestre, dispusă pe porțiunea de perete rămasă liberă (ce desparte camera de săliță) vine să întregească acest mobilier. Cîteodată, locul acesteia este ocupat de un bufet, lăzii găsindu-i-se un alt loc în încăpere. Banca mare de perete, cu spătarul strunjit și traforat este nelipsită din încăpere. Bufeturile înalte, ornamentate bogat cu baghete strunjite și volute în chip de coronament în partea superioară, lăcuite și uneori pictate, paturile cu sau fără oglinzi încastrate în lemn și cu tăblii înalte, lăzile de zestre cu medalioane ornamentale, oglinzile sub care sînt așezate măsuțe înalte și înguste, chiar și cuierele din coarne de bou, îmbrăcate în catifea,

mit, was sie später war. Bett, Tisch und Bank (der neben der alltäglichen Verwendung auch eine bis auf den heutigen Tag beibehaltene Zeremonialbestimmung zufällt — werden doch darauf die Toten aufgebahrt, ehe man sie zu Grabe trägt), der Ikonenschrein und die Brauttruhe bildeten das einzige Stubenmobiliar. Nicht selten bestand dabei das Bett lediglich aus in den Boden gerammten Pflöcken und darüber angebrachten Brettern.

Der als Durchgangsraum, Küche und Heizraum der beiden Stuben benutzte Flur ist bloß bescheiden möbliert und seine zweckdienliche Einrichtung wird aufgrund des Verschließens oder Einschränkes der beiden Befeuerungsöffnungen der Stuben bereichert. So gehört zum üblichen Flurinventar der Tisch, Stühle und ein meist an der Ostwand oder gegenüber des Eingangs angebrachtes Schüssel — und Tellerbord. Mit dem Wechsel der Generationen verlegt man die bis dahin von der Hausfrau sorgfältig bewahrte Brauttruhe der vorigen Generation in den Flur und ihre Stelle nimmt das Stück der neuen Hausfrau ein. In der Lipovenerwohnung begegnen wir häufig zwei-drei solcher Truhen. In der altüberlieferten Stube bildete die Brauttruhe einen Gegenstand, dem sowohl Zier — als auch eine genau umrissene Zeremonialbestimmung zukam und der in keinem Gehöft fehlte. Das Auftreten städtichen Mobiliars in der Zwischenkriegszeit, bzw. der Schränke und „scafuri" (Anrichten), bewirkte die Unterbringung sämtlicher Textilien im Inneren derselben, wodurch die Brauttruhe allein ihre Zierfunktion behielt, was auch die Tatsache verständlich macht, daß sie in der neuen Stubeneinrichtung keinen festen Platz mehr einnimmt, ja die Generation der Sechziger Jahre verzichtete völlig auf ihren Erwerb.

Die „Vorderstube" oder die Stube der Eltern, bzw. „Reine Stube" (soweit nicht zwei Generationen unter dem gleichen Dach wohnen), weist die reichste Einrichtung auf. An der gegen den Flur zu gelegenen Wand findet sich der Backofen mit blindem Ofen. Zwei gedrechselte Bänke verlaufen entlang der gegen den Hof und gegen die Straße zu gelegenen Wände, und in der von ihnen gebildeten Ecke stehen der Tisch und zwei Stühle. Der zwischen zwei Fenstern angebrachte, schön verzierte Spiegel verleiht dem Raum eine auflockernde Note. Ergänzt wird diese Einrichtung durch die im freigebliebenen Teil der (gegen den Flur zu gelegenen) Trennwand aufgestellte Brauttruhe. Manchmal findet sich an deren Stelle eine Anrichte und dann kommt die Truhe anderswohin zu stehen. Nicht fehlen darf in der Stube die mit Drechselarbeit und Schweifsägedekor verzierte lange Bank. Die hohe Anrichte, deren Aufsatz durch gedrechselte Stäbe und häufig durch eine Schneckenbekrönung verziert und lakiert oder gelegentlich bemalt ist, die Betten mit oder ohne in die Zargen eingesetzten Spiegeln, die mit Medaillons verzierten Brauttruhen und die Spiegel, unter denen schmale und hohe Tischchen stehen, ja selbst die aus mit Samt überzogenen Ochsenhörnern angefertigten Kleiderrechen gehören alle der städtischen Wohnungseinrichtung an und dringen in die lipovenische Stube der Zwi-

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Fig. 1. Gospodăria de pescar din Mahmudia, reconstruită în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului

Abb. 1. Fischergehöft aus Mahmudia, wiederaufgebaut im Museum bäuerlicher Technik aus dem Jungen Wald von Sibiu

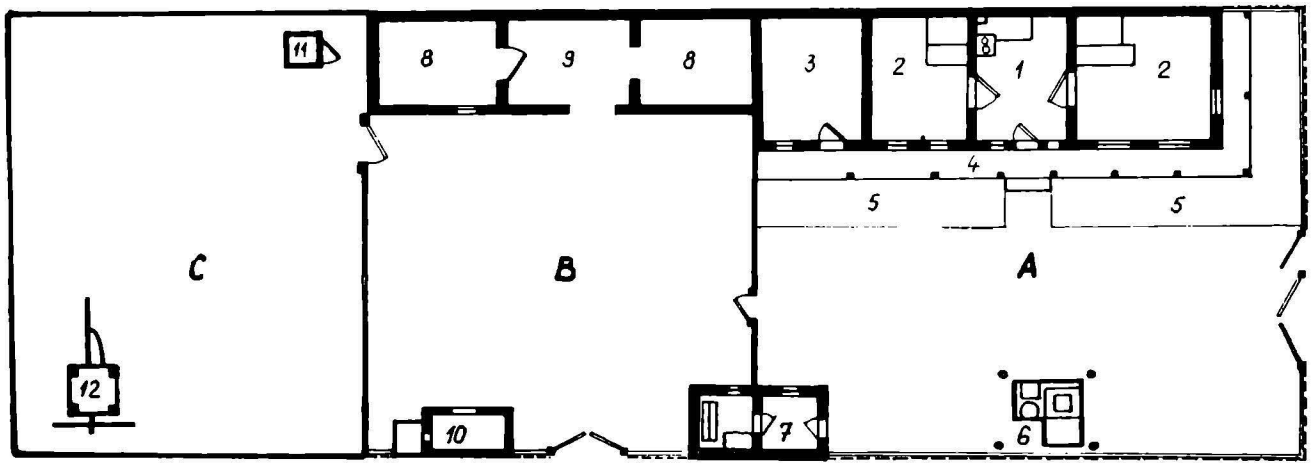

Fig. 2. Planul gospodăriei de pescar din Mahmudia
A — curtea I
1. sală, 2. cameră de locuit, 3. magazie de unelte, 4. prispă, 5. grădiniță cu flori, 6. cuptor de pîine, 7. baia neagră
B — curtea II
8. grajd cu magazie, 9. șopron, 10. coteţul de păsări
C — grădină
11.W.C., 12. morișcă de vînt

Abb. 2. Lageplan des Fischergehöfts aus Mahmudia
A — Hof I
1. Flur, 2. Wohnstube, 3. Geräteabstellraum, 4. Laubengang, 5. Blumengärtchen, 6. Backofen, 7. schwarzes Bad (Sauna)
B — Hof II
8. Stall und Lagerschuppen, 9. Schuppen, 10. Geflügelstall
C — Garten
11. Abort, 12. Windmühlchen

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

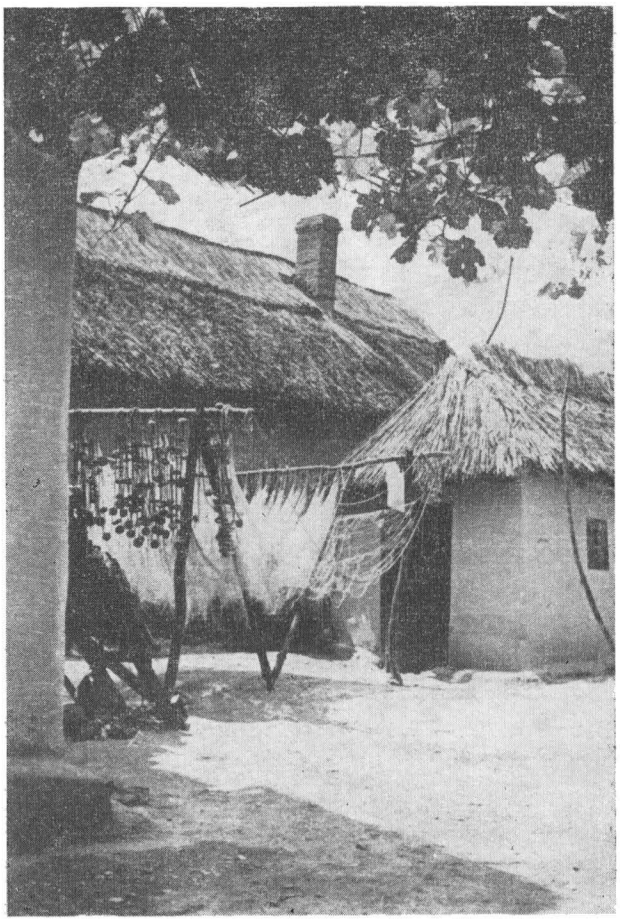

Fig. 3. Plasă de pescuit pusă la uscat într-o gospodărie din Mahmudia, jud. Tulcea

Abb. 3. Zum Trocknen ausgebreitetes Fischnetz in einem Gehöft in Mahmudia, Kr. Tulcea

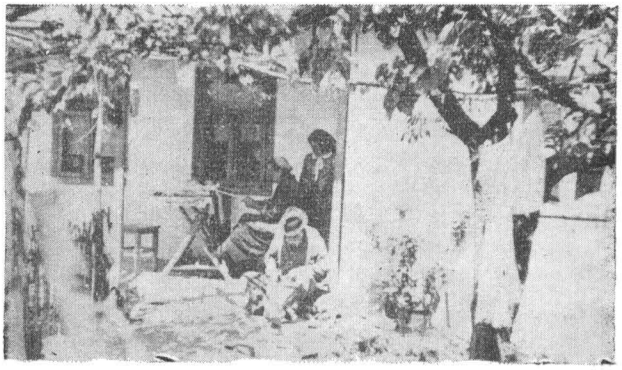

Fig. 4. Lipoveni confecţionînd plase pentru vintire, com. Mahmudia

Abb. 4. Beim Herstellen von Fischnetzen, Mahmudia

Fig. 5. Frontonul casei lui Carpov Perfil, com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 5. Hausgiebel des Gehöfts von Perfil Carpov, Gemeinde Mahmudia, Aussehen am ursprünglichen Standort

Fig. 6. Ancadrament de ferestre (detaliu), com. Sarichioi, jud. Tulcea

Abb. 6. Fensterumrahmung (Bruchstück), Gem. Sarichioi, Kr. Tulcea

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

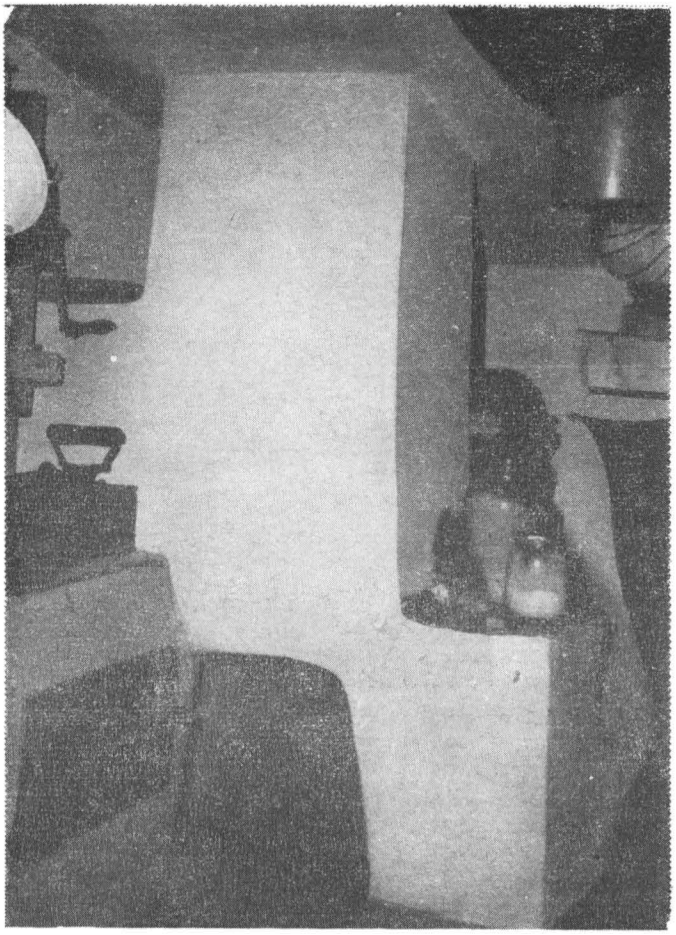

Fig. 7. Sobă — „pecika", com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 7. Ofen — „Petschika", Gem. Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort

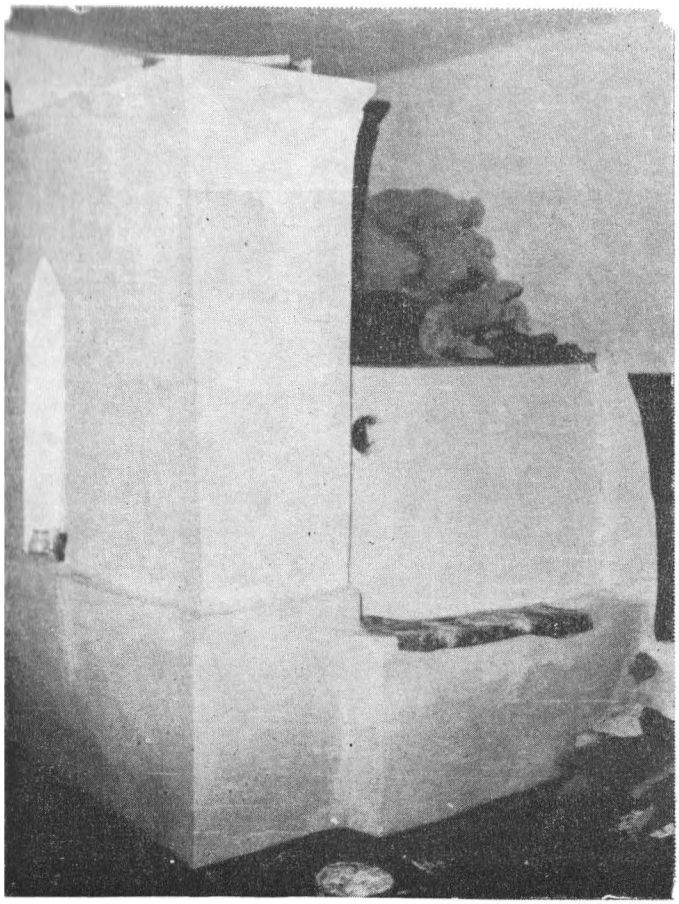

Fig. 8. Sobă cu cuptor — „pecika cu hruba" — com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 8. Ofen und Backofen — „Petschika" und „Chruba" — Gem. Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

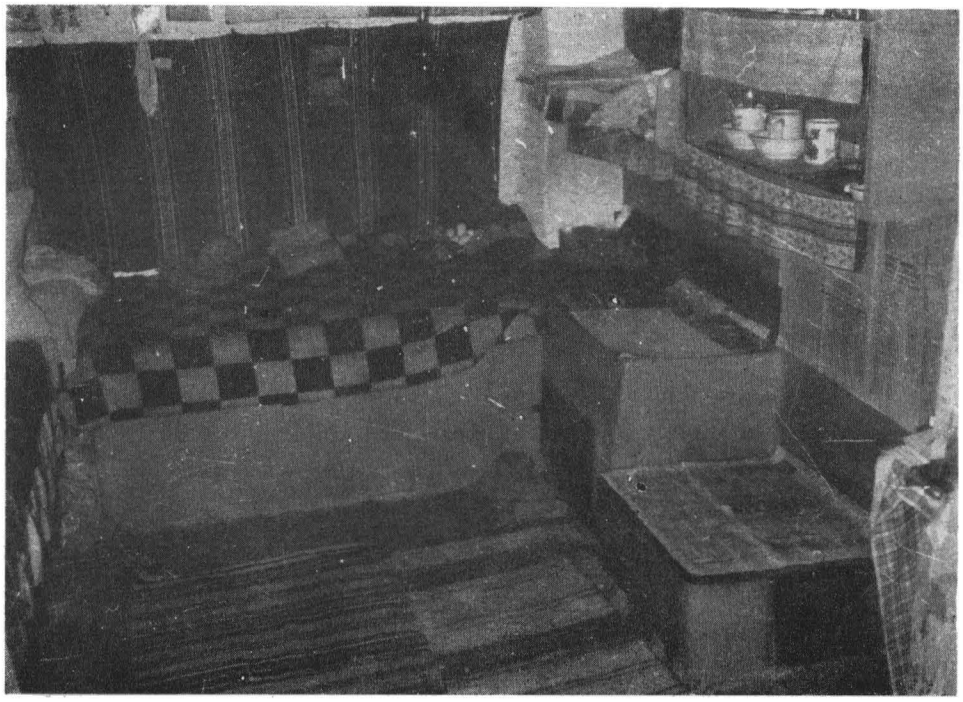

Fig. 9. Sobă cu plită și pat de lut — „plitca cu lijanca" — com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 9. Herdofen mit heizbarem Lehmbett — „Plitka" und „Lishanka" — Gem. Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort

Fig. 10. Cuptorul cu plită amplasat în curte, com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 10. Im Hof errichteter Backofen mit Kochherd, Gem. Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

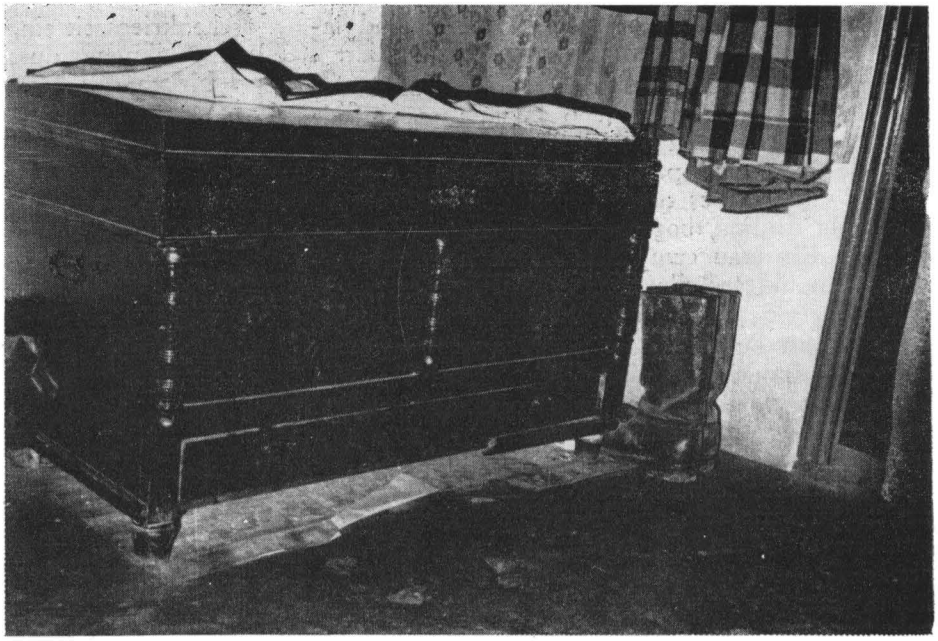

Fig. 11. Ladă de zestre, com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 11. Brauttruhe, Gem. Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort

Fig. 12. Interiorul locuinţei lui Petrov Maria, com. Mahmudia, imagine in situ

Abb. 12. Wohnstube von Maria Petrov, Gem Mahmudia, Aussehen am urspr. Standort.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

sînt toate de factură orășenească, împînzind interiorul lipovenesc interbelic, tipizîndu-l chiar.

Concomitent cu diversitatea mobilierului, în locuința pescarului apare și o bogăție sporită de textile. Dacă înaintea primului război mondial, pe peretele de-a lungul patului nu exista decît o pînză de sac sau un preș din zdrențe, după 1920 apar covoarele de lînă, bogat colorate, cu motive geometrice. Ele erau cumpărate de la populația română sau bulgară din zonă și, nefiind lucrate la comandă, ele păstrează ornamentica tradițională a celor care le-au lucrat.

Peste scîndurile patului, la începutul secolului XX, se obișnuia să se așeze o rogojină. Anii '20 aduc rînd pe rînd saltelele din lînă, precum și plapumele (uneori, plapumele sînt lucrate și de lipovence, îmbrăcămințile lor fiind un mozaic de petice, puternic colorate ce aduc o notă de pitoresc aparte în cadrul interiorului). În aceeași manieră sînt lucrate perinițele de rugăciuni, ce stau împrăștiate pe lavițe în camera bună, sau pe scăunele mici, albastre, cu picioarele strunjite, cu care lipovenii merg la biserică. Pe jos se așterneau rogojini peste lipitura de pămînt, iar într-o perioadă apropiată nouă, anii '40, întreaga suprafață a încăperii începe să fie înțesată de preșuri din cîrpe.

În categoria obiectelor tradiționale pentru interiorul locuinței de pescar din Delta Dunării, se includ și icoanele pe lemn. Parte din ele, icoane rusești, ajung pe pămînturile Dobrogei odată cu lipovenii transfugi, altele pătrund ulterior, prin comerțul practicat cu populația ucraniană și rusă. O ultimă categorie o reprezintă icoanele de factură nouă, locală. Spre deosebire de Jurilovca și Sarichioi unde cultul pentru icoane a dus la confecționarea de iconostase în cadrul locuinței, Mahmudia rămîne în limitele tradiționalului, pentru colțul de icoane fiind suficient un colțar sau scîndură („bajnițka"), acoperită de o perdeluță albă și avînd în față o candelă. Într-un interior lipovenesc de Mahmudia se ajunge în perioada interbelică, la un număr de opt-nouă icoane și cruci de bronz sau emailate în tehnica cloasoné-ului. Tot în această perioadă, categoria obiectelor de cult se diversifică în Mahmudia prin pictarea, de către un meșter local, la comandă, de cruci de lemn.

De altfel picturile, tablourile, fotografiile, cusăturile lucrate după tipare cumpărate în tîrguri, încep să împînzească interiorul. Tablouri cu scene dintre cele mai diverse (de la o vînătoare regală la un joc al nimfelor), pictate stîngaci, în culori țipătoare (un peisaj de iarnă, cenușiu prin care trece o sanie puternic colorată și peste care sînt presărați fulgi mari din... bronz), cusături mărunte, lucrate în casă pe un imprimeu gata confecționat, cumpărat din comerț (rod al influențelor orelor de lucru manual din școală) și pe care au fost imortalizate sfaturi practice și morale ce țin de comportamentul gospodinei, dantele cumpărate

schenkriegszeit ein, ja werden sogar zu Stücken dieser Wohnung, durch die sie sich typisieren läßt.

Neben der Mannigfaltigkeit des Mobiliars tritt in der Fischerwohnung auch eine Fülle von Textilien auf, und zwar, soweit man vor dem ersten Weltkrieg über dem Bett bloß einen Wandbehang aus Sackleinwand oder Haderngewebe benutzte, treten nach 1920 mit geometrischen Motiven verzierte bunte Wollteppiche auf. Diese erwarb man von der rumänischen oder bulgarischen Bevölkerung dieser Landstriche und, da sie nicht auf Bestellung angefertigt wurden, bewahren sie die überlieferte Ornamentik ihrer Hersteller. Über die Bretter des Bettes pflegte man um die Jahrhundertwende noch bloß eine Schilfmatte zu breiten. Nach 1920 folgen Wollmatratzen und Steppdecken (die gelegentlich von Lipovenerinnen angefertigt werden, wobei der Überzug ein aus bunten Flicken zusammengesetztes Mosaik bildet, das der Stube eine eigene malerische Note verleiht). In der gleichen Weise überzieht man die Gebetspölster, die auf den Bänken der guten Stube verstreut sind, oder auf den mit gedrechselten Beinen versehnen, blaugestrichenen kleinen Stühlen liegen, die die Lipovener in die Kirche mitführen. Früher breitete man auf dem Lehmboden Schilfmatten aus und später, d.h. seit den Vierziger Jahren, wird die gesamte Bodenfläche mit Hadernläufern bedeckt.

Zu den überlieferten Ausstattungsstücken der Fischerwohnung des Donaudeltas gehören auch die Holzikonen. Ein Teil derselben, alte russische Stücke, gelangen in die Dobrudscha gleichzeitig mit den lipovenischen Flüchtlingen, andere dagegen finden später in die Stuben Eingang, und man erwirbt sie von der russischen oder ukrainischen Bevölkerung. Eine besondere Gattung bilden die Ikonen neuer, lokaler Herkunft. Zum Unterschied zu Jurilovca und Sarichioi, wo der Heiligenkult in der Wohnung aufgestellte Ikonenschreine zeitigte, wahrt Mahmudia die Grenzen der Überlieferung, und zum Aufstellen der Ikonen reicht ein Eckständer oder ein Brett („Bashnitzka") aus, das von einem weißen Vorhang bedeckt wird und vor dem das ewige Licht brennt. In der Zwischenkriegszeit wächst in Mahmudia die Zahl der Ikonen und der aus Bronze und Emailfluß, in Cloisonnétechnik angefertigten Kreuze auf acht bis neun an. In der gleichen Periode erleben die Kultgegenstände dadurch eine Diversifizierung, daß ein einheimischer Meister im Auftrag bemalte Holzkreuze anfertigt.

Im Übrigen beginnen Malereien, Bilder, Photographien, aufgrund von auf dem Markt erworbenene Vordrucke angefertigte Stickereien die Stubenwände zu überfluten. Verschiedenste Szenen (von der königlichen Jagd, bis zum Tanz der Nymphen), in schreienden Farben, linkisch gemalt (eine aschgraue Winterlandschaft, die ein leuchtend-bunter Schlitten durcheilt und über große Schneeflocken aus... Silberbronze verstreut sind), im Hause angefertigte, feinste Stickereien, denen ein aus der Stadt erworbener Vordruck zugrundeliegt (als Ergebnis der Einflüsse des Handarbeitsunterrichts), der praktische und moralisierende Ratschläge hinsichtlich des Verhaltens der Hausfrau enthält, Industriespitzen und Hausstickereien

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

din comerț, dar și broderii cusute în casă oferă o atmosferă specifică încăperilor, provoacă neinițiatului surpriza întîlnirii cu kitch-ul.

Pierderea contactului cu locurile de unde au venit, ca și posibilitățile sporite de cumpărare de pe piață[5], datorate unui comerț înfloritor ce le-a îmbunătățit starea economică, schimbă în totalitate caracterul tradițional al locuinței de pescar, conferindu-i acesteia noi valențe. În ornamentarea interiorului interbelic remarcăm o acumulare de obiecte diverse cumpărate din comerț, care crează un nou ansamblu ce s-a generalizat la întreaga masă a populației lipovene care intră, astfel, într-o nouă etapă specifică, de un pitoresc aparte exprimat în modalitățile de îmbinare a diverselor elemente componente, care fac dificilă stabilirea limitei dintre tradițional-autentic, interferențe-influențe, și kitch-ul propriu-zis.

schaffen in den Stuben eine spezifische Atmosphäre, die bei dem Uneingeweihten den Schock einer Begegnung mit dem Kitsch auslöst.

Das Abreißen der Verbindung zum Herkunftsland und die einem blühenden Fischhandel zu verdankende, beachtliche Kaufkraft ihrer Besitzer[5] verändern den ursprünglichen traditionellen Charakter der Fischerwohnung und verleihen dieser neue Valenzen. Bei der Verzierung der für die Zwischenkriegszeit typischen Stuben erkennen wir eine Anhäufung verschiedenster im Handel erworbener Gegenstände, die eine neue Einrichtung ergeben, die sich bei der gesamten Masse der lipovenischen Bevölkerung verallgemeinert, die übrigens eine spezifische Etappe durchläuft, die durch eine besondere, malerische Note gekennzeichnet wird, was seinerseits in den Möglichkeiten zum Ausdruck kommt, verschiedenartigste Bestandteile zu vermischen, sodaß es einem schwerfällt Echtes, Überliefertes von Entlehntem, aufgrund von Einflüssen Übernommenem, zu unterscheiden und gegen den eigentlichen Kitsch hin abzugrenzen.

[5] *Peuce, Studii și comunicări.* Tulcea. Muzeul Deltei Dunării, vol. VI, 1977. *Etnografie și muzeologie,* Roswith Capesius, *Interiorul dobrogean, tradiții și mutații contemporane,* pp. 192—194.

[5] *Peuce, Studii și Comunicări,* Tulcea, Donaudelta-Museum, Band VI, 1977. Volkskunde und Museologie Capesius Roswith, *Interiorul dobrogean, tradiții și mutații contemporane,* S. 192—194.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro